

Zakat – podatek czy jałmużna? Doktrynalne podstawy *zakat* i współczesne funkcjonowanie instytucji – zarys tematyki

Słowa kluczowe: Islam, zakat, trzeci filar, jałmużna muzułmańska, podatek

Wstęp

Pięć filarów wiary (wyznanie wiary – *szahada*, obowiązek modlitwy – *salat*, jałmużna – *zakat*, post w okresie ramadanu – *saum* oraz pielgrzymka do *hadż*)¹, do których wypełniania zobligowany jest każdy muzułmanin, aby mógł uzyskać nagrodę w życiu pośmiertnym, stanowi bezsprzecznie podstawę islamu². Z każdym z wymienionych filarów wiążą się oczywi-

---

1 Szerzej zob. Por. K. Banek, *Historia religii. Religie niechrześcijańskie*, Kraków 2007, s. 486–489.

2 Niektórzy uczeni wskazują, że 5 filarów wiary jako podstawa islamu nie charakteryzuje w pełni założeń religii, gdyż nie uwzględniają one m.in. prawdziwego celu islamu, jakim jest zmierzanie do tego, by wszystkie religie uwielbiały jednego boga – Allaha, a także najważniejszego „szóstej” filaru, jakim jest *jihad* – nakaz Allaha, co do szerzenia islamu poprzez podporządkowanie i eliminowanie innych wyznań. Szerzej zob. D. Akbari, P. Tetreault, *Honor Killing: A Professional's Guide to Sexual Relations and Ghayra Violence from the Islamic Sources*, Bloomington 2014, s. 58.

ście dodatkowe obostrzenia (jak np. obowiązek dokonania ablucji przed modlitwą), czy niekiedy pewne kontrowersje uzależnione np. od odmiennej interpretacji *szariatu* dokonywanej przez poszczególne szkoły muzułmańskie. W niniejszej publikacji analizie poddany zostanie filar trzeci – *zakat*, a więc jałmużna muzułmańska, określana niekiedy mianem podatku. Rozważania w zakresie *zakat* wydają się być szczególnie interesujące i aktualne, ze względu na to, że szczegółowe regulacje zawarte w Koranie odnoszące się do tej instytucji, wymagają dostosowania do czasów współczesnych – przykładowo poprzez określenie wartości *zakat* dla produktów nieznanych w czasach Proroka. Celem niniejszej publikacji jest przybliżenie podstaw doktrynalnych składających się na instytucję *zakat* oraz próba rozstrzygnięcia pewnych kwestii problematycznych związanych z filarem, jak np. wspomniana tendencja do określania go niekiedy mianem podatku.

Podatek czy jałmużna?

Arabski rdzeń słowa *zakat* tłumaczy się literalnie jako „oczyszczanie” lub „wzrost”, „błogosławieństwo” lub też „pochwałę”, przy czym najbardziej oczywistym rozumieniem wyrazu w odniesieniu do roślin i rzeczy jest wg uczonych „wzrost”, w przypadku z kolei kiedy sformułowanie *zakat* dotyczy człowieka, równoznaczne jest z „poprawą”, „doskonaleniem”, czy „sprawiedliwością”³. Z punktu widzenia przedmiotu analizy, najistotniejszym jest jednak, iż w samym prawie *szariatu* *zakat* odnosi się do określonego udziału w majątku, przeznaczonego przez Boga do podziału pomiędzy „zasłużone kategorie” oraz do samej czynności zapłaty tego udziału⁴. Co więcej, religijny wymiar *zakat* wyraża się w tym, iż po pierwsze jego zapłata ma służyć oczyszczeniu z grzechów, po drugie wszyscy spłacający *zakat* otrzymali od Boga obietnicę błogosławieństwa wzrostu ich majątków oraz po trzecie *zakat* rozumiany może być jako „osłodzenie” w rozumieniu, iż majątek od którego *zakat* nie zostanie właściwie opłacony

3 Por. The Central Zakat Comittee, CIOGC, *The institution of zakat*, Chicago 2005, s. 2, cyt. za: M.M. Hussaini, *The Institution of Zakat – A Do It Yourself Zakat Guide*, b.m.w. 1996; J. Al Qaradawi, *Fiqh al zakat, a comparative study of zakah, regulations and philosophy in the light of qur'an and sunnah*, Jedda b.d.w., s. 40.

4 J. Al Qaradawi, *Fiqh...*, dz. cyt., s. 40.

pozostanie „gorzkim” – zarówno za życia, jak i po śmierci⁵. Takie rozumienie oddaje sens *zakat* jako swoistej jałmużny, płaconej przez zamożnych muzułmanów na rzecz potrzebujących i pozwala scharakteryzować 3 filar jako swoiste działanie charytatywne. W związku z tym w doktrynie *zakat* zrównywany jest niekiedy z *sadaqah*, rozumianą jako oddawanie dóbr i funduszy na rzecz Boga, wyrażające podporządkowanie się oraz wiarę w zmartwychwstanie i życie pozagrobowe. Jak wskazuje m.in. Jufus Al Qaradawi, w samym Koranie, a także w sunnie, kilkakrotnie sformułowania *zakat* oraz *sadaqah* użyte zostały zamiennie. Jednocześnie jednak zauważyć należy, iż w późniejszym okresie islamu wyraz *sadaqah* interpretowany był jako akt charytatywny w pełni dobrowolny, *zakat* natomiast, mimo iż także jest rozumiany jako jałmużna, to jednocześnie posiada wymiar obligatoryjny. Co więcej, *sadaqah* dokonywana może być w zasadzie w dowolnej formie i na dowolny cel, które to w odniesieniu do *zakat* zostały ściśle określone. W literaturze spotkać się można także z odróżnieniem *zakat* od *sadaqah* sprowadzającym się do tego, iż *zakat* stanowi jeden z typów *sadaqah*, a dokładniej *sadaqah wajibah* (tj. jałmużna obligatoryjna), występującej obok *sadaqah nafilah* (tj. jałmużny dobrowolnej). Zarówno całkowite odrzucenie koncepcji zrównującej obie aktywności, jak i rozumienie *zakatu* jako jednego podtypu *sadaqah*, wydają się być słuszne, natomiast koncepcja uznająca obie instytucje za tożsame wynika prawdopodobnie z niespójności w tłumaczeniach oryginalnych tekstów arabskich⁶. Na uwagę zasługuje ponadto dwuwymiarowy charakter *zakatu* – nie tylko bowiem stanowi on środek za sprawą którego wierny dokonuje oczyszczenia z grzechów, odgrywając w ten sposób priorytetową rolę z punktu widzenia religijnego, ale pełni także społeczno-ekonomiczną funkcję wyrównawczą, z racji tego iż pobierany jest on od jednostek odpowiednio zamożnych a przekazywany przede wszystkim ubogim i potrzebującym. Jednocześnie wskazać należy, iż *zakat* pobierany jest bądź przez odpowiednie organy państwowe (w przypadku państw muzułmańskich) bądź przez specjalnie utworzone w tym celu agencje (tworzone przede wszystkim wśród społeczności

5 Por. The Zakat Foundation Of America, *The Zakat Handbook: A Practical Guide for Muslims in the West*, AuthorHouse 2008, s. 95–96; The Central Zakat Committee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 1.

6 J. Al Qaradawi, *Fiqh...*, dz. cyt., s. 40–41; The Central Zakat Committee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 2; J.A. Islam, *What is a concept of zakat?*, <http://qurans-message.com/pdfs/Zakah.pdf>, dostęp: kwiecień 2015.

muzułmańskich żyjących poza krajami muzułmańskimi). Mając na uwadze sformalizowany sposób poboru *zakat*, jego obligatoryjny charakter, dokładnie określoną wysokość, wartość majątku obligującą do uiszczenia *zakat*⁷ oraz przede wszystkim jego socjalno-redystrybucyjną funkcję, uznać można, że instytucja *zakat* wykazuje pewne cechy podatku⁸. Podejściu takiemu sprzeciwia się jednak wielu uczonych muzułmańskich (takich jak m.in. M. Shaltut, J. Al Qaradawi). Przeciwnicy koncepcji uznawania *zakat* za specyficzny rodzaj zobowiązania podatkowego⁹ argumentują m.in., iż *zakat* został ustanowiony przez samego Boga, co nadaje mu specjalną rangę religijną i boski wymiar, podczas gdy podatki są systemem prawnym stworzonym przez ludzi (rząd). *Zakat* pełni więc przede wszystkim funkcję religijną stanowiąc tym samym obowiązek religijno-moralny, za wypełnienie którego przewidziana jest dla muzułmanów nagroda w życiu pośmiertnym. Podatnicy z kolei nie otrzymują w zasadzie za swój obowiązek żadnego bezpośredniego wynagrodzenia. Co więcej, jako że obowiązek podatkowy ustanawiany jest przez władze państwowe, reguły podatków są zmienne oraz zależne od miejsca, czasu i celu. *Zakat* natomiast ustanowiony przez samego Allaha rządzi się niezmiennymi regułami i celem, które zostały usankcjonowane w Koranie i sunnie. Ponadto wszelki majątek osiągający wartość poniżej poziomu *nisab* automatycznie wyłączony jest spod obowiązku *zakat*, podczas gdy zwolnienia od podatków dopuszczalne są wyłącznie wtedy, gdy zostaną ustanowione przez odpowiednie organy państwowe¹⁰. Pomimo więc, iż instytucja *zakat* wykazuje pewne cechy podatku (przynajmniej z europejskiego punktu widzenia) i mogłaby za takowy uchodzić w krajach muzułmańskich, to uczeni wciąż oponują takiemu postrzeganiu instytucji, podkreślając jego funkcję religijną i uznając ją za priorytetową.

7 Wartość *zakat* uzależniona jest od rodzaju konkretnego dobra, od którego jest on uiszczany, co stanowić będzie przedmiot dalszych rozważań.

8 Por. The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 2, 81.

9 W odniesieniu do polskiego porządku prawnego *zakat* nie spełnia aktualnie przesłanek określonych w art. 6 ustawy Ordynacja Podatkowa – „Podatkami jest publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej” – Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 Ordynacja Podatkowa (Dz.U. z 2012 r., poz. 749 z późn. zm.).

10 Szerzej zob. N.B.A. Bakar, A.R.A. Rahman, *A Comparative Study of Zakah and Modern Taxation*, „Islamic Econ” 2006, t. 20, nr 1, s. 25–40.

Formy *zakat*

Istotnym jest, iż wyróżnia się dwie formy *zakat*:

1. Zakat-ul-Maal
2. Zakat-ul-Fitr

Pierwsza z nich, *zakat-ul-maal*, to jałmużna płacona na rzecz potrzebujących przez zobligowane do tego podmioty indywidualne, a więc osoby, których majątek osiągnął lub przekroczył w danym roku księżycowym wymagane minimum *nisab*¹¹. Szczegółowa analiza *zakat-ul-maal* jest przedmiotem niniejszej publikacji.

Zakat-ul-Fitr jest z kolei odrębną, „specjalną” jałmużną płaconą przed lub w dniu *Eid-ul-Fitr*, będącym pierwszym dniem miesiąca *Shawwal* następującego po miesiącu *Ramadan*. Główną funkcją *zakat-ul-Fitr* jest odkupienie wszelkich win wynikających z jakichkolwiek uchybień w realizacji postu. W przeciwieństwie do *zakat-ul-Maal*, do zapłaty *zakat-ul-Fitr*¹² zobligowany jest *de facto* każdy (a więc nawet osoby ubogie), kto w dniu *Eid* jest w stanie zapewnić utrzymanie sobie oraz osobom mu „podległym”¹³. Odbiorcami tego typu *zakat* są te same podmioty, co w przypadku *zakat-ul-Maal*, przy czym wskazuje się, iż w pierwszej kolejności powinien on trafić do osób biednych¹⁴. Wartość *zakat-ul-fitr* wynosi według niektórych źródeł jeden, pełny posiłek lub jego równowartość (wskazuje się więc, iż kwota ta jest zależna od konkretnego miejsca i czasu), z kolei inne źródła wskazują, że tradycyjnie preferowana wartość *zakat-ul-fitr* wynosiła około 2 kg daktyli, rodzynek, ryżu, pszenicy lub

---

¹¹ Na temat *nisab* więcej w dalszej części publikacji.

¹² Nawiązując do genezy *zakat*, warto wspomnieć, iż z uważanego za autentyczny przekaz Ahmad Ibn Khuzaymah, al Nasai, Ibn Majah, i Al Hakim, z Qays bin Sa'id bin Ubadah wynika, że *zakat-ul-Fitr*, obowiązywał jeszcze przed ustanowieniem *zakat-ul-maal*. Jak zauważa Al Qaradwi, *zakat-ul-Fitr* uzyskał obligatoryjny wymiar dopiero po ustanowieniu obowiązkowego postu w czasie *Ramadanu*, co z kolei bezsprzecznie miało miejsce po już *hijra*, jako że mowa o nim jest dopiero w *ajatach* medyńskich. „Regularny” *zakat* ustanowiony został natomiast według przekazów jako obowiązkowy jeszcze później, aczkolwiek dokładna data jest trudna do określenia – część źródeł wskazuje bowiem na dziewiąty rok *hijry*, podczas gdy pewne przekazy mówią o roku piątym. Szerzej zob. J. Al Qaradawi, *Fiqh...*, dz. cyt., s. 16–18.

¹³ The Central Zakat Committee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 5.

¹⁴ Szerzej zob. The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 94–96.

innych produktów suchej żywności. Istotnym jest, iż uczeni muzułmańscy doszli do porozumienia, że *zakat-ul-fitr* może być płacony również w formie równowartości pieniężnej, co praktykowane jest w wielu społeczeństwach muzułmańskich¹⁵.

Koran i *sunna* o jałmużnie

Jak wspomniano we wstępie, instytucja *zakat* ustanowiona została w samym Koranie – Al Qaradawi wskazuje, iż w samej Świętej Księdze słowo *zakat* użyte zostało trzydzieści razy (wg innych źródeł *zakat* występuje w Koranie bezpośrednio 32 razy, a nawiązania do niego aż 82 razy¹⁶), m.in. w kontekście szansy na uzyskanie łaski Allaha: „Zapisz nam to, co jest piękne w życiu na tym świecie i w życiu ostatecznym! Oto nawróciliśmy się ku Tobie!” Powiedział: „Ja dosięgam Moją karą, kogo chcę, a Moje miłosierdzie obejmuje każdą rzecz. Ja zapiszę to tym, którzy są bogobojni, tym, którzy dają jałmużnę, tym, którzy wierzą w Nasze znaki”¹⁷, jako charakterystyka wierzących, którzy udają się do meczetów: „I będzie odwiedzać świątynie Boga tylko: ten, kto wierzy w Boga i w Dzień Ostatni; ten, kto odprawia modlitwę; ten, kto daje jałmużnę; ten, kto obawia się tylko Boga: Być może tacy będą w liczbie prowadzonych drogą prostą!”¹⁸, czy opisując prawdziwie wierzących: „Którzy dają jałmużnę”¹⁹. Istotnym jest, iż poza ogólnymi wskazaniem dotyczącymi *zakat* uregulowanymi w samym Koranie, w *sunnie* zawarte zostały szczegółowe wytyczne określające: podmioty zobligowane do płacenia *zakat*, podmioty będące odbiorcami *zakat*, produkty podlegające opodatkowaniu oraz wysokość *zakat* od poszczególnych produktów. Szczegółowe uregulowanie instytucji w głównych źródłach islamu, implikuje kontrowersje związane z ewentualnym dostosowaniem koncepcji *zakat* do czasów współczesnych.

15 Szerzej zob. The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 95–96; The Central Zakat Committee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 14.

16 Por. The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 2; *Understanding & Calculating Zakah*, wyd. 6, http://www.1stethical.com/wp-content/uploads/2010/07/Zakah_guide.pdf, dostęp: kwiecień 2015.

17 *Koran*, J. Bielawski (tłum.), Warszawa 1986, VII:156.

18 Tamże, IX:18.

19 Tamże, XXIII:4.

Podmioty zobowiązane do płacenia *zakat*

Istnieje zgoda zdecydowanej większości uczonych muzułmańskich, co do faktu, iż podmiotami podlegającymi obowiązkowi opłacania *zakat* są:

- dojrzały,
- zdrowy na umyśle,
- muzułmanie,
- posiadający majątek równy lub większy od wymaganego poziomu *nisab*.

Jakkolwiek w doktrynie pojawiają się pewne wątpliwości w zakresie przesłanek dojrzałości i bycia zdrowym na umyśle – uczeni zgadzają się bowiem, iż osoby spełniające owe warunki podlegają obowiązkowi opłacania *zakat* – aczkolwiek dwa odmienne nurty opinii występują odnośnie osób, które przesłanek nie spełniają, a więc nie osiągnęły dojrzałości lub nie są zdrowe na umyśle. Zgodnie z pierwszym nurtem, prezentowanym m.in. przez przedstawicieli szkoły hanafickiej, podmioty te i ich majątek powinny być całkowicie wyłączone od obowiązku jałmużny. Zwolennicy tego podejścia argumentują m.in. iż *zakat* powinien mieć wymiar intencjonalny, co nie jest możliwe w przypadku dzieci oraz osób mentalnie chorych. Z kolei przedstawiciele pozostałych szkół wyrażają opinię, iż majątki będące własnością wspomnianych podmiotów powinny podlegać obowiązkowi *zakat* jako, że jest on przede wszystkim uprawnieniem ludzi biednych. W konsekwencji, *zakat* powinien być odprowadzany od majątków dzieci²⁰ oraz ludzi chorych psychicznie przez ich opiekunów²¹. Wydaje się, że kompromis pomiędzy przedstawionymi stanowiskami jest trudny do osiągnięcia, dlatego też bezsporna pozostaje jedynie generalna opinia co do tego, że zdrowi i dojrzały muzułmanie bezdyskusyjnie podlegają obowiązkowi *zakat*.

Kolejna przesłanka, stanowiąca iż obowiązkowi *zakat* podlegają tylko i wyłącznie muzułmanie jest powszechnie akceptowana i uznawana za bezsporną, aczkolwiek w nawiązaniu do niej istnieje pewna kontrowersja – czy mimo iż niewierni są jednoznacznie wykluczeni spod *zakat*,

---

20 Co ciekawe, spotykany jest także pogląd, iż w odniesieniu do *zakat-ul Fitr* powinien być on odprowadzany nie tylko w imieniu dzieci, ale co więcej – za dzieci jeszcze nienarodzone. Szerzej zob. *Księga postu*, rozdz. 19: *Zakat al-fitr – jałmużna z okazji końca postu*, <https://sites.google.com/site/oislamie/ksiega-postu/zakat-al-fitr>, dostęp: kwiecień 2015.

21 Szerzej zob. J. Al Qaradawi, *Fiqh...*, dz. cyt., s. 38–42; *What is Zakat all about?*, http://www.nzf.org.uk/Content/PDF/NZF_Zakat_Guide.pdf, dostęp: kwiecień 2015.

to czy mogą zostać obciążeni obowiązkiem podatkowym odprowadzanym pod inną nazwą, odpowiadającym wysokością *zakat*? Kwestia ta wydaje się być szczególnie istotna współcześnie, w związku z rozwojem państwowych systemów podatkowych. Al Qaradawi wskazuje, że aspekt ten jako nowe i aktualne zagadnienie problematyczne wymaga ustalenia wspólnego stanowiska przez uczonych. W opinii samego Qaradawiego nie istnieją przeciwskazania, a wręcz rozsądnym byłoby obciążenie podatkiem odpowiadającym wysokością *zakat* nie-muzułmanów żyjących w krajach muzułmańskich. Ułatwiłoby to egzekwowanie obowiązku, któremu na równi podlegaliby wszyscy zamieszkali w danym państwie, bez podziału ze względu na religię. Co istotne jednak, podatek taki musiałby mieć wyłącznie formalny wymiar, z pominięciem pełnienia funkcji religijnej, bezwzględnie ograniczającej *zakat* do wyznawców islamu²².

Aby właściwie wyznaczyć krąg podmiotów zobowiązanych do płacenia jałmużny wyjaśnić należy ostatnią przesłankę, a mianowicie *nisab*. *Nisab* jest to minimalna kwota majątku w odniesieniu do jednej osoby w czasie jednego roku księżycowego, której posiadanie obliuguje tę osobę do odprowadzenia podatku *zakat*. *Nisab* odpowiadać ma więc minimalnemu poziomowi finansowemu, po którego przekroczeniu osoba staje się *Sahib-un-nisab*, czyli tzw. „właścicielem majątku”. Jako, że *nisab* wyznaczony jest odrębnie dla każdego rodzaju bogactwa podlegającemu obowiązkowi jałmużny, szczegółowo zostanie on omówiony w dalszej części pracy poświęconej poszczególnym produktom będącym przedmiotem *zakat*²³.

Odbiorcy *zakat*

Kolejną kwestią związaną z instytucją *zakat* są osoby uprawnione do otrzymania zebranego podatku. Odbiorcy *zakat* podzieleni są na 8 kategorii:

1–2. Biedni – *Fuqaara* i potrzebujący – *masaaken*

Biednych charakteryzuje się jako osoby, których majątek nie tylko nie osiąga poziomu *nisab*, ale równocześnie będące niezdolnymi do zapewnienia

22 Szerzej zob. J. Al Qaradawi, *Fiqh...*, dz. cyt., s. 35–38.

23 Por. M.I.A. Usmani, B.A. Quazi, *Guide to Zakah, Understanding & Calculation*, b.m.w. 2010, s. 6.

sobie utrzymania – jedyny majątek jaki posiadają to rzeczy podstawowej potrzeby. Do grona potrzebujących zalicza się z kolei osoby nieposiadające żadnego majątku²⁴.

3. Gromadzący *zakat* – *Al – ‘Aamileen*

Do tej kategorii osób należą podmioty, które zostały wyznaczone do pobierania i gromadzenia *zakat*. Jałmużna przysługująca tym osobom spełnia rolę wynagrodzenia za pełnioną funkcję. Co istotne, podmioty gromadzące *zakat* są uprawnione do otrzymywania jałmużny, nawet jeśli ich majątek przekracza *nisab* bądź gdy są uznawani za bogatych. Wskazuje się ponadto, że wynagrodzenie jakie otrzymują, powinno być konkurencyjne w stosunku do wynagrodzenia rynkowego²⁵.

4. „Ci, których serca mogą być pozyskane” – *Al-Mu’allafatu-Al-Quloob*
Generalnie przyjmuje się, że do tej grupy osób należą nowo nawróceni muzułmanie (ci którzy stosunkowo niedawno przeszli na islam), jak również osoby które chcą wspierać i szerzyć islam, jednak brakuje im na ten cel odpowiednich środków finansowych. Spornym natomiast pozostaje, czy do grupy tej zaliczyć można osoby, które działają na rzecz islamu pozostając nie-muzułmanami²⁶.

5. Na wykup niewolników – *Ar-Riqaab*

Większość prawników uważa iż słowo *riqaab* (oznaczające niewolnika) odnosi się w tym kontekście do pojęcia *mokhatab*, czyli niewolnika, który zawarł ze swoim panem umowę na podstawie której, po uiszczeniu odpowiedniej sumy, zostanie uwolniony. W przypadku kiedy nie stać go na opłacenie wykupu, sfinansowany mógłby on zostać poprzez *zakat*. Należy zauważyć, iż jako że współcześnie instytucja niewolnictwa straciła na znaczeniu, ta grupa odbiorców pozostaje *de facto* nieaktualna (choć oczywiście zdarzać się mogą wyjątki – dla przykładu organizacje terrorystyczne, takie jak *ISIS* czy *Boko Haram* uznają niewolnictwo)²⁷.

²⁴ Tamże, s. 9.

²⁵ Szerzej zob. M.I.A. Usmani, B.A. Quazi, *Guide...*, dz. cyt., s. 7; The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...* dz. cyt., s. 61.

²⁶ Szerzej zob. M.I.A. Usmani, B.A. Quazi, *Guide...*, dz. cyt., s. 10; The Central Zakat Comittee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 14.

²⁷ Szerzej zob. M.I.A. Usmani, B.A. Quazi, *Guide...*, dz. cyt., 10–11; The Central Zakat Comittee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 14.

6. Dłużnicy – *Gharimeen*

Dłużnicy mogą stać się odbiorcami *zakat* jeśli w wyniku braku dochodów i aktywów nie są w stanie sami spłacić swoich zobowiązań. Jak wskazują komentatorzy – wyznaczenie tej kategorii odbiorców *zakat* świadczyć ma o szlachetnym wymiarze doktryny islamu. Co istotne, aby dłużnik był uprawniony do otrzymania *zakat* spełnione muszą zostać odpowiednie warunki: dług musiał zostać zaciągnięty w wyniku działalności zgodnej z prawem; dłużnik musi być w potrzebie finansowej, a wartość jego majątku nie może osiągnąć ani przekroczyć *nisab*; dług musi odnosić się do przedmiotów spłacalnych²⁸.

7. „Dla drogi Boga” – *fi Sabilillah*

Co do tej kategorii podmiotów pojawiają się w doktrynie pewne rozbieżności. Część uczonych (m.in. Sahab i Tabi) odnosi bowiem *fi sabilillah* jedynie do mujahedinów oraz pielgrzymów *hajj*. Inni natomiast (np. Al-lama Kasani) uogólniają interpretację i rozszerzają znaczenie *sabilillah* na wszelkich wykonawców dobrych czynów na rzecz *szariatu*, to jest propagowania islamu poprzez pisanie o nim, mówienie oraz jakiegokolwiek inne działania na jego rzecz, w tym także otwieranie i prowadzenie odpowiednich ośrodków edukacyjnych. Warto zauważyć, iż do grona podmiotów tej kategorii zalicza się również uczestników w walce prowadzonej przez państwo islamskie w słusznej sprawie – a więc w *dżihadzie*²⁹.

8. Odbywający podróż – *Ibn-us-sabil*

Ta kategoria obejmuje osoby, które w wyniku pewnych okoliczności zostały pozbawione dostępu do pieniędzy, w tym głównie podróżnych, czy też uchodźców (wyłączeni zostali członkowie rodziny Mahometa). W wyniku zaistnienia takiej sytuacji dopuszczalnym jest przekazanie *zakat* potrzebującym podmiotom w celu pokrycia ich podstawowych potrzeb, jednocześnie jednak nie zezwala się na pobranie przez nich kwoty, która przewyższałaby sumę niezbędną na sfinansowanie potrzeb podstawowych. Wskazuje się, że w miarę możliwości preferowane jest pożyczenie przez potrzebujących pieniędzy zamiast pobierania *zakat*. W przypadku podróżnych, warunkiem

²⁸ Szerzej zob. The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 62.

²⁹ The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 63–64; M.I.A. Usmani, B.A. Quazi, *Guide...*, dz. cyt., s. 11; The Central Zakat Comittee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 14.

jest, aby cel odbywanej podróży był zgodny z prawem i nie był przejawem nieposłuszeństwa wobec Boga. Co ciekawe, niektórzy współcześni uczeni są zdania, iż rozwój technologii skutkujący występowaniem szybkich przelewów wyłącza w zasadzie tę kategorię osób z grona uprawnionych do pobierania *zakat*, aczkolwiek brak w tej kwestii konsensusu³⁰.

Przedmioty objęte obowiązkiem odprowadzania *zakat*

Poza przeanalizowanymi elementami składającymi się na całość instytucji *zakat*, istotną rolę odgrywają przedmioty podlegające pod obowiązek odprowadzania *zakat*, do których należą:

1. Złoto i srebro,
2. Pieniądze oraz ekwiwalenty (np. czek, oszczędności bankowe itd.),
3. Aktywa handlowe (kapitał inwestycyjny),
4. Żywy inwentarz (owce, kozy, krowy oraz wielbłądy),
5. Produkcja rolna,
6. Przypadkowa fortuna (skarby, kopaliny, minerały, ropa, gaz itp. znajdujące się na terenie posiadłości).

Ze względu jednak na fakt, iż z tym elementem instytucji *zakat* wiąże się najwięcej kwestii problematycznych w odniesieniu do dostosowania odpowiednich reguł do współczesności, a przez co omówienie aspektu okazuje się być obszernym, kwestia ta celowo zostanie pominięta w niniejszej pracy i stanowić będzie przedmiot kontynuacji publikacji jako odrębny artykuł.

Podsumowanie

Konkludując, instytucja *zakat* jako jeden z pięciu filarów islamu od początków powstania religii odgrywała priorytetową rolę. Mimo tego, iż jak wskazują uczeni, w ostatnich latach zaczęła ona tracić na znaczeniu

---

³⁰ Por. M.I.A. Usmani, B.A. Quazi, *Guide...*, dz. cyt., s. 11–12; The Central Zakat Committee, CIOGC, *The institution...*, dz. cyt., s. 14; The Zakat Foundation Of America, *The Zakat...*, dz. cyt., s. 64.

w wyniku rozwoju w krajach muzułmańskich systemu podatków w rozumieniu *sensu stricte*, to wciąż uznawana jest za podstawowy obowiązek każdego muzułmanina i kładziony jest nacisk na przywrócenie jej priorytetowego znaczenia. Szczególnie interesującym i istotnym wydaje się być kwestia adaptacji *zakat* do warunków współczesnych, co jak wskazano w publikacji, często rodzi spory w doktrynie. Co więcej, analiza i znajomość instytucji *zakat* niewątpliwie stają się coraz bardziej istotne dla samych Europejczyków w związku z rosnącym odsetkiem mniejszości muzułmańskiej osiedlającej się w krajach europejskich. Transpozycja obowiązku *zakat* na muzułmanów żyjących w poszczególnych krajach zachodnich rodzi bowiem różnorodne pytania problematyczne, na które udzielenie odpowiedzi nie jest możliwe bez znajomości doktrynalnych podstaw instytucji.

Bibliografia

- Akbari D., Tetreault P., *Honor Killing: A Professional's Guide to Sexual Relations and Ghayra Violence from the Islamic Sources*, Bloomington 2014.
- Al Qaradawi J., *Fiqh al zakat, a comparative study of zakah, regulations and philosophy in the light of qur'an and sunnah*, Jedda b.d.w.
- Bakar N.B.A., Rahman A.R.A., *A Comparative Study of Zakah and Modern Taxation*, „Islamic Econ” 2006, t. 20, nr 1.
- Banek K., *Historia religii. Religie niechrześcijańskie*, Kraków 2007.
- Koran, Bielański J. (tłum.), Warszawa 1986.
- Hussaini M.M., *The Institution of Zakat – A Do It Yourself Zakat Guide*, b.m.w. 1996.
- Islam J.A., *What is a concept of zakat?*, <http://quransmessage.com/pdfs/Zakah.pdf>, dostęp: kwiecień 2015.
- Księga postu*, rozdz. 19: *Zakat al-fitr – jałmużna z okazji końca postu*, <https://sites.google.com/site/oislamie/księga-postu/zakat-al-fitr>, dostęp: czerwiec 2015.
- The Central Zakat Comittee, CIOGC, *The institution of zakat*, Chicago 2005.
- The Zakat Foundation Of America, *The Zakat Handbook. A practical guide for Muslims in the West*, b.m.w. 2007.
- Understanding & Calculating Zakah*, wyd. 6, http://www.1stethical.com/wp-content/uploads/2010/07/Zakah_guide.pdf; dostęp: kwiecień 2015.
- Usmani M.I.A., Quazi B.A., *Guide to Zakah, Understanding & Calculation*, b.m.w. 2010.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 Ordynacja Podatkowa (Dz.U. z 2012 r., poz. 749 z późn. zm.)

What is Zakat all about?, http://www.nzf.org.uk/Content/PDF/NZF_Zakat_Guide.pdf, dostęp: kwiecień 2015.

ABSTRACT

KATARZYNA SADOWA

Zakat – the tax or the charity? Doctrinal backgrounds of institution and its functioning in modern world – outline of the issue

The main subject of the publication is an analysis of the one of the most important Muslim institutions – *zakat*. Despite religious role as a third pillar, *zakat* has also some economical functions. The character of *zakat* is quite controversial – Muslim authorities emphasize that it is a form of charity while some European researches consider *zakat* as a specific tax. To proper understand of *zakat*, an analysis of its specific features is needed. Therefore the author explores mainly ideological backgrounds of the institution and its' basic forming elements.